

ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ
ΠΡΩΤΟ ΤΜΗΜΑ
ΑΠΟΦΑΣΗ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΑΡΑΔΕΚΤΟΥ
της Προσφυγής υπ' αριθ. 69333/01
του **ΕΕ**
κατά Ελλάδας

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Πρώτο Τμήμα), συνεδριάζοντας σε σώμα αποτελούμενο από τους:

Κυρία Φ. ΤΥΛΚΕΝ, Πρόεδρο,

Κύριο Χ. Λ. ΡΟΖΑΚΗ,

Κύριο ΓΚ. ΜΠΟΝΕΛΛΟ,

Κυρία Ν. ΒΑΓΙΤΣ,

Κύριο Ε. ΛΕΒΙΤΣ,

Κυρία Σ. ΜΠΟΤΟΥΤΣΑΡΟΒΑ,

Κυρία Ε. ΣΤΑΪΝΕΡ, Δικαστές,

και τον κ. Ζ. ΝΙΛΣΕΝ, Βοηθό Γραμματέα του Τμήματος,

Έχοντας υπόψη την ανωτέρω προσφυγή, η οποία εισήχθη στις 16 Απριλίου 2001,

Έχοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν η καθ' ης Κυβέρνηση και τις απαντητικές παρατηρήσεις που υπέβαλε ο προσφεύγων,

Αφού συνεσκέφθη, έλαβε την εξής απόφαση:

ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ

Ο προσφεύγων κ. **ΕΕ** είναι έλληνας υπήκοος, γεννηθείς το 1948, και ζει στην Αθήνα.

Εκπροσωπήθηκε ενώπιον του Δικαστηρίου από το δικηγόρο Αθηνών Σ. Τσακυράκη. Η Κυβέρνηση εκπροσωπήθηκε από τον κ. Β. Κυριαζόπουλο, Δικαστικό Αντιπρόσωπο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, και την κα. Μ. Παπίδα, Πάρεδρο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους.

A. Ιστορικό της υπόθεσης

Το ιστορικό της υπόθεσης, όπως παρουσιάστηκε από τους διαδίκους, μπορεί να συνοψιστεί ως εξής:

Ο προσφεύγων αποφοίτησε από την Παιδαγωγική Ακαδημία Λαρίσης το 1968. Οι Παιδαγωγικές Ακαδημίες ήταν τότε τα μόνα ιδρύματα που εκπαίδευαν τους μελλοντικούς δασκάλους των δημοτικών σχολείων της χώρας και όλοι οι απόφοιτοι δικαιούνταν να διοριστούν σε δημόσια σχολεία. Μετά την αποφοίτησή του ο προσφεύγων μετέβη στη Σουηδία, όπου δίδαξε Ελληνικά σε δημοτικό σχολείο της Στοκχόλμης από το 1978 μέχρι το 1984.

Το 1984 επέστρεψε με τη σύζυγο και τα τρία τέκνα τους για μόνιμη εγκατάσταση στην Ελλάδα. Στις 14 Αυγούστου 1984 κατέθεσε αίτηση στο Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων ζητώντας να διοριστεί δάσκαλος σε δημόσιο σχολείο στην Ελλάδα. Οι διορισμοί γίνονταν βάσει της επετηρίδας, στην οποία εγγράφονταν όλοι όσοι είχαν τα απαραίτητα προσόντα, κυρίως δηλ. πτυχίο Παιδαγωγικής Ακαδημίας. Κανονικά, άμεσο αποτέλεσμα της αίτησής του θα έπρεπε να είναι η εγγραφή του στην επετηρίδα, ώστε να μπορέσει να διοριστεί όταν ερχόταν η σειρά του.

Στις 24 Σεπτεμβρίου 1984 το Υπουργείο απέρριψε την αίτησή του και τού επέστρεψε τα έγγραφά του με την αιτιολογία ότι ο προσφεύγων ήταν Μάρτυρας του Ιεχωβά. Το Υπουργείο ανέφερε ότι, σύμφωνα με γνωμοδότηση του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, απαγορευόταν ο διορισμός ετεροθρήσκων ή ετεροδόξων σε δημόσια σχολεία.

Μετά από 4 χρόνια θεσπίστηκε ο ν. 1771/1988, ο οποίος προέβλεπε ρητά στο άρθρο 16 ότι οι ετερόθρησκοι ή ετερόδοξοι δικαιούνταν να διοριστούν δάσκαλοι. Αμέσως μετά τη θέσπιση του νόμου, ο προσφεύγων υπέβαλε εκ νέου αίτηση ζητώντας να εγγραφεί στην επετηρίδα του 1984. Όμως, το Υπουργείο ενέκρινε την εγγραφή του στην επετηρίδα του 1988.

Μέχρι το τέλος του 1990 όλοι όσοι ήταν εγγεγραμμένοι στην επετηρίδα του 1984 είχαν διοριστεί, όχι όμως και αυτοί που είχαν εγγραφεί το 1988. Το 1996 ο προσφεύγων συνειδητοποίησε ότι, με το ρυθμό που γίνονταν διορισμοί, δεν θα διοριζόταν ποτέ. Επιπλέον, ο ν. 1566/1985 προέβλεπε όριο ηλικίας για διορισμό δασκάλου τα 50 έτη, και ο προσφεύγων θα γινόταν 50 ετών το 1998.

Στις 30 Οκτωβρίου 1996 υπέβαλε αίτηση στο Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων ζητώντας να θεωρηθεί εγγραφείς στην επετηρίδα του 1984, οπότε θα διοριζόταν αμέσως.

Στις 20 Δεκεμβρίου 1996 η αίτησή του απερρίφθη με την αιτιολογία ότι ο ν. 1771/1988 δεν είχε αναδρομική

ισχύ, οπότε δεν ήταν δυνατή η εγγραφή του προσφεύγοντος στην επετηρίδα του 1984.

Στις 28 Φεβρουαρίου 1997 ο προσφεύγων κατέθεσε αίτηση στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθηνών ζητώντας την ακύρωση της απόφασης με την οποία απερρίφθη ο διορισμός του.

Με την απόφαση 1782/1997 της 10^{ης} Νοεμβρίου 1997, το Διοικητικό Πρωτοδικείο απέρριψε την αίτησή του. Έκρινε ότι οι αρχές είχαν ερμηνεύσει ορθά τον ν. 1771/1988, ο οποίος εισήγαγε μια εντελώς νέα διάταξη περί διορισμού ετερόθρησκων και ετερόδοξων δασκάλων. Ο ν. 1771/1988 δεν είχε ως σκοπό να θίξει την επετηρίδα των παρελθόντων ετών. Η όποια πιθανή παραβίαση του Ελληνικού Συντάγματος ή της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου έλαβε χώρα το 1984 και έπρεπε να είχε προσβληθεί τότε.

Στις 29 Οκτωβρίου 1998 ο προσφεύγων κατέθεσε αίτηση αναίρεσης στο Συμβούλιο της Επικρατείας. Υποστήριξε ότι ο ν. 1771/1988 δεν εισήγαγε μια εντελώς νέα διάταξη, αλλά επιχειρούσε να διορθώσει την παράνομη πρακτική των αρχών σύμφωνα με την οποία όλοι οι ετερόθρησκοι ή ετερόδοξοι αποκλείονταν από διορισμό στο δημόσιο εκπαιδευτικό σύστημα. Αν ερμηνευόταν ως μη έχων αναδρομική ισχύ, αυτό θα αποτελούσε αφ' εαυτού νέα και άμεση παραβίαση του Συντάγματος και της Σύμβασης.

Με την απόφαση 3390/2000 της 26^{ης} Οκτωβρίου 2000, το Συμβούλιο της Επικρατείας απέρριψε την αίτηση του προσφεύγοντος με την αιτιολογία ότι η άρνηση των αρχών

το 1996 δεν αποτελούσε εκτελεστή διοικητική πράξη, αλλά συνιστούσε απλή επανάληψη της αρχικής άρνησης του 1984 και της μετέπειτα εγγραφής στην επετηρίδα του 1988, και ως τέτοια δεν ήταν αναιρετέα. Ειδικότερα, το Συμβούλιο της Επικρατείας έκρινε ότι: ``Αφού ο αιτών δεν προσέβαλε ούτε την αρχική απόρριψη της αίτησής του ούτε την μετέπειτα εγγραφή του στην επετηρίδα του 1988, η οποία εμπειρείχε παράλειψη εγγραφής του στην επετηρίδα του 1984, η τελική απόφαση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων ... δεν έχει το χαρακτήρα του εκτελεστού και η προσφυγή του αιτούντος εναντίον της πρέπει να απορριφθεί ως απαράδεκτη ...''.

B. Εθνικό δίκαιο

Το άρθρο 16 του ν. 1771/1988 προβλέπει τα εξής:

``1. Υποψήφιοι για διορισμό δάσκαλοι και νηπιαγωγοί, άλλου δόγματος ή θρησκειύματος, διορίζονται και τοποθετούνται σε δημόσια πολυθέσια δημοτικά σχολεία ή διθέσια νηπιαγωγεία κατά περίπτωση, εφ' όσον έχουν τα προσόντα των άρθρων 12 και 13 του ν. 1566/1985.

2. Στις περιπτώσεις της προηγούμενης παραγράφου, οι εκπαιδευτικοί αυτοί δεν διδάσκουν το μάθημα των θρησκευτικών παρά μόνο σε μαθητές ίδιου προς αυτούς δόγματος ή θρησκειύματος, εφ' όσον το μάθημα αυτό προβλέπεται.

3. Είναι δυνατός ο διορισμός των εκπαιδευτικών της παρ. 1 και σε μονοθέσια δημοτικά σχολεία και νηπιαγωγεία, εφ' όσον φοιτούν σ' αυτά μαθητές του ιδίου δόγματος ή θρησκειύματος''.

ΠΑΡΑΠΟΝΑ ΤΟΥ ΠΡΟΣΦΕΥΓΟΝΤΟΣ

Ο προσφεύγων παραπονείται για παραβίαση του άρθρου 9 της Σύμβασης, σε συνδυασμό με το άρθρο 14, διότι δεν διορίστηκε δάσκαλος σε δημοτικό σχολείο λόγω των θρησκευτικών πεποιθήσεών του. Ο προσφεύγων υποστηρίζει ότι, αν ήταν Χριστιανός Ορθόδοξος και όχι Μάρτυρας του Ιεχωβά, θα είχε εγγραφεί στην επετηρίδα του 1984 και θα είχε διοριστεί προ πολλού· το μόνο κώλυμα διορισμού του ήταν το θρήσκευμά του.

ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Ο προσφεύγων επικαλείται παραβίαση των άρθρων 9 και 14 της Σύμβασης, τα οποία προβλέπουν:

Άρθρο 9

1. Παν πρόσωπον δικαιούται εις την ελευθερίαν σκέψεως, συνειδήσεως και θρησκείας. Το δικαίωμα τούτο επάγεται την ελευθερίαν αλλαγής θρησκείας ή πεποιθήσεων, ως και την ελευθερίαν εκδηλώσεως της θρησκείας ή των πεποιθήσεων μεμονωμένως ή συλλογικώς δημοσία ή κατ'ιδίαν, δια της λατρείας, της παιδείας και της ασκήσεως των θρησκευτικών καθηκόντων και λειτουργιών.

2. Η ελευθερία εκδηλώσεως της θρησκείας ή των πεποιθήσεων δεν επιτρέπεται να αποτελέση αντικείμενον ετέρων περιορισμών πέραν των προβλεπομένων υπό του νόμου και αποτελούντων αναγκαία μέτρα, εν δημοκρατική κοινωνία, δια την δημοσίαν ασφάλειαν, την προάσπισιν της δημοσίας τάξεως, υγείας και ηθικής ή την προάσπισιν των δικαιωμάτων και ελευθεριών των άλλων'.

Άρθρο 14

''Η χρήση των αναγνωριζομένων εν τη παρούση Συμβάσει δικαιωμάτων και ελευθεριών δέον να εξασφαλισθή ασχέτως διακρίσεως φύλου, φυλής, χρώματος, γλώσσης, θρησκείας, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων, εθνικής ή κοινωνικής προελεύσεως, συμμετοχής εις εθνικήν μειονότητα, περιουσίας, γεννήσεως ή άλλης καταστάσεως''.

Η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι ο προσφεύγων δεν εξάντλησε τα εθνικά ένδικα μέσα διότι δεν προσέβαλε ούτε την εγγραφή του στην επετηρίδα του 1988 ούτε την απόρριψη από τον Υπουργό της αίτησης εγγραφής του στην επετηρίδα του 1984. Η προσφυγή του κατά της απόφασης της 20^{ης} Δεκεμβρίου 1996 δεν πληροί τις προϋποθέσεις του άρθρου 35 παρ. 1 διότι στεφόταν κατά μη εκτελεστής πράξης. Εναλλακτικά, η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι η προσφυγή είναι προφανώς αβάσιμη.

Ο προσφεύγων ισχυρίζεται ότι οι ελληνικές αρχές ήταν εξαιρετικά απρόθυμες να εφαρμόσουν τον ν. 1771/1988. Την εποχή εκείνη η προσβολή της απόφασης για την εγγραφή του στην επετηρίδα φάνταζε ματαιοπονία, όχι μόνο διότι η έκβαση ήταν αβέβαιη, αλλά και διότι θα περνούσαν 3 - 4 χρόνια έως ότου εκδοθεί η απόφαση του δικαστηρίου και πίστευε εύλογα ότι εν τω μεταξύ θα είχε διοριστεί. Ο προσφεύγων ζητεί από το Δικαστήριο να δεχθεί ότι το 1996 βρέθηκε σε μια εντελώς νέα κατάσταση, η οποία βεβαίως σχετίζεται με τα γεγονότα του 1984 και του 1988, αλλά έχει αυτόνομη και διακριτή υπόσταση. Η νέα κατάσταση χαρακτηρίζεται

από τις αλλαγές στο σύστημα διορισμού, τη σοβαρότητα των συνεπειών των αλλαγών αυτών για τον προσφεύγοντα και την αδυναμία του να τις προβλέψει. Το 1996 ο προσφεύγων δεν προέβη σε απλή επανάληψη της αίτησης που είχε υποβάλει το 1988, αλλά εισήγαγε νέα, την οποία πιστεύει ότι έπρεπε να είχε εγκρίνει η Κυβέρνηση.

Ο προσφεύγων ισχυρίζεται ότι ακόμη και μετά τη θέσπιση του νέου νόμου, ο οποίος παρείχε σε ετεροθρήσκους και ετεροδόξους το δικαίωμα διορισμού σε δημόσια σχολεία, οι αρχές εξακολουθούσαν να ασκούν διακρίσεις εις βάρος των Μαρτύρων του Ιεχωβά. Αναφέρει το παράδειγμα του Θεόφιλου Τζένου, ο οποίος το 1991 ζήτησε την έκδοση της άδειας διδασκαλίας που απαιτείται βάσει της ελληνικής νομοθεσίας για τη διδασκαλία της Αγγλικής σε ιδιωτικά εκπαιδευτήρια. Το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων αρνήθηκε να του τη χορηγήσει, παραπέμποντας σε γνωμοδότηση του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους της 20^{ης} Οκτωβρίου 1989 και ισχυριζόμενο ότι ο ν. 1771/1988 είναι αντισυνταγματικός και ότι οι ετερόθρησκοι και ετερόδοξοι έχουν κώλυμα διορισμού στα ελληνικά σχολεία. Ο κ. Τζένος χρειάστηκε να προσφύγει στο Διοικητικό Εφετείο Πατρών, το οποίο απεφάνθη υπέρ του το 1994. Παρόμοια είναι η υπόθεση της Μάρτυρος του Ιεχωβά Βασιλικής Πιλαφτσόγλου, η οποία ζήτησε άδεια διδασκαλίας Γαλλικών και Βιολογίας και χρειάστηκε να αγωνιστεί επί μακρόν για να πείσει το Υπουργείο

Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων να εφαρμόσει τον ν. 1771/1988.

Το Δικαστήριο πρώτα εξέτασε αν πληρούται η προϋπόθεση της εξάντλησης των εθνικών ένδικων μέσων από τον προσφεύγοντα. Σημειώνει ότι ο προσφεύγων, προκειμένου να δικαιολογήσει την παράλειψή του να προσβάλει την απόφαση του Υπουργού να τον εγγράψει στην επετηρίδα του 1988, υποστηρίζει ότι κάθε προσφυγή ήταν καταδικασμένη σε αποτυχία διότι η μεταρρύθμιση που εισήχθη με τον ν. 1771/1988 δεν εφαρμόστηκε αμέσως και, ειδικότερα, διότι η Διοίκηση εξακολούθησε και μετά τη θέσπιση του ν. 1771/1988 να αντιτίθεται στη μεταρρύθμιση, αρνούμενη να εκδώσει άδειες διδασκαλίας σε ορισμένους Μάρτυρες του Ιεχωβά. Ωστόσο, ο προσφεύγων δεν προσκόμισε καμία δικαστική απόφαση που να αρνείται να εφαρμόσει τον ν. 1771/1988. Όλα τα παραδείγματα που αναφέρει ο προσφεύγων όχι μόνον είναι μεταγενέστερα της κατάστασης του προσφεύγοντος (δηλ. ότι ο προσφεύγων δεν γνώριζε τις εξελίξεις αυτές την εποχή που έπρεπε να αποφασίσει αν θα προσέβαλλε την απόφαση του Υπουργού το 1988), αλλά και αντανakλούν τη νοοτροπία της Διοίκησης, και όχι των εθνικών δικαστηρίων. Ο ίδιος ο προσφεύγων παραδέχεται ότι ένα από τα προαναφερθέντα δύο πρόσωπα που προσέφυγαν στα εθνικά δικαστήρια πέτυχε την έκδοση ευνοϊκής απόφασης. Το Δικαστήριο επαναλαμβάνει σχετικά ότι απλά και μόνο η αμφιβολία σχετικά με τις προοπτικές επιτυχίας ενός

ένδικου μέσου δεν απαλλάσσει αφ' εαυτής τον προσφεύγοντα από την υποχρέωση άσκησής του.

Το Δικαστήριο θεωρεί ότι η όποια παραβίαση της Σύμβασης έλαβε χώρα το 1984 και ότι έπρεπε να είχε προσβληθεί τότε, ή το 1988 το αργότερο, όταν ο Υπουργός Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων τον ενέγραψε στην επετηρίδα του 1988. Όπως τόνισε το Συμβούλιο της Επικρατείας, η απόφαση της 20^{ης} Δεκεμβρίου 1996, την οποία προσέβαλε ο προσφεύγων ενώπιον των διοικητικών δικαστηρίων, απλά επαναλάμβανε την αρχική απόρριψη του 1984 και τη μετέπειτα εγγραφή του στην επετηρίδα του 1988 και, ως τέτοια, δεν ήταν αναίρετη.

Συνεπώς, η υπό εξέταση προσφυγή πρέπει να απορριφθεί σύμφωνα με το άρθρο 35 παρ. 1 και 4 της Σύμβασης λόγω μη εξάντλησης των εθνικών ένδικων μέσων.

Για τους ανωτέρω λόγους, το Δικαστήριο ομόφωνα
Κηρύσσει την προσφυγή απαράδεκτη.

(υπογραφή)

Ζέρεν Νίλσεν

Βοηθός Γραμματέας

(υπογραφή)

Φρανσουάζ Τυλκέν

Πρόεδρος

Ακριβής μετάφραση από τα Αγγλικά του συνημμένου εγγράφου

Αθήνα, 7 Μαρτίου 2003

Ο μεταφραστής του Υπουργείου Εξωτερικών

Βασίλειος Δ. Μπελεκούκας